

VEDENJE LJUDI OB POTRESU

Human Behaviour during the Earthquake

Marko Polič*, Grega Repovš**, Sanja Šešok*** UDK 550.34(497.4)1998:159.9

Povzetek

V sklopu celovite raziskave dogajanja ob potresu leta 1998 v Posočju so avtorji članka raziskovali vedenje in doživljanje ljudi, povezano s tem dogodkom. Anketirali so 152 prebivalcev prizadetih krajev in 52 reševalnih delavcev, predvsem gasilcev. Večina ljudi je bila med potresom v hiši v krogu svoje družine. Potresa so se zavedali. Največ jih je zapustilo stavbo, v kateri so bili, čeprav jih je precej v njih tudi ostalo (stopili so pod podboj ipd.). O izrazitih čustvih ne poročajo, razen o presenečenju in občutku nemoči, pa tudi o neustreznem vedenju drugih ne. Svoje znanje o ravnanju med potresom so ocenili dokaj visoko. Večina jih je noč po potresu prebila doma ali pri sorodnikih in znanih. Skoraj 41 odstotkov jih tisto noč ni spalo, ampak so bedeli in razmišljali, se pogovarjali ipd. V prvih dneh so pogrešali predvsem vodo in prevozne ceste, tisti, ki so ostali brez njih, pa kopalnice. Glavni vir obveščanja o potresu je bil radio, tudi italijanski, manj televizija in še manj drugi viri. Popotresna obvestila so ocenili razmeroma pozitivno, v njih pa so pogrešali ustreznih navodil. Potrebno pomoč reševalnih delavcev so prejeli razmeroma hitro in jo ocenili pozitivno. Povrnitev škode so pričakovali predvsem od države, približno tretjina pa se jih namerava nanovo zavarovati proti potresu. O pravičnosti pomoči imajo deljena mnenja, pri obnovi pa jih predvsem motijo administrativne ovire. V povprečju menijo, da bi se potres lahko ponovil v 77 letih. Pojavljale so se razlike v odgovorih med prebivalci različnih krajev, med spoloma in glede na izobrazbo.

Abstract

Within the scope of extensive research into the events taking place during the 1998 earthquake in Posočje, the authors studied the behaviour and experiences of persons connected with the event. They questioned 152 inhabitants of damaged areas and 52 rescue workers, mainly firefighters. The majority of them were at home with their families at the time of the earthquake. They were aware that the earthquake had occurred, and the most common first reaction was to leave the building, though a number of them remained where they were, some hid under the table, etc. No extreme emotions, except for surprise and feelings of helplessness, were reported. The perceived behaviour of others was assessed as adequate. Most persons highly estimated their knowledge about what to do during an earthquake. The majority spent the night after the event at home or in the homes of relatives and friends. Almost 41 percent of them did not sleep that night, but were awake, and engaged in conversation, reflecting on what had happened, etc. In the first few days after the earthquake, they mostly missed water, transport possibilities, and bathrooms (those who were deprived of them). They obtained information on the earthquake mainly from radio (also Italian) and television broadcasts, and less from other sources. Post-earthquake informing was assessed rather positively, although instructions for concrete actions seemed to be lacking. Help was rather quickly received from rescue workers and was positively assessed. Most persons expect compensation for damages suffered primarily from the state. About a third of them intend to insure their property. Most of them had divided opinions as to the adequacy and just allocation of financial support, and emphasized the administrative obstacles hindering reconstruction. On average, they believed the earthquake could recur in 100 years. Responses differed with respect to place of residence, education and sex.

Dogodek

Potek potresa je podrobneje opisan v drugih prispevkih, zato bomo tu predstavili tiste njegove značilnosti, ki so pomembne za našo obravnavo. Potres je bil v nedeljo 12. aprila 1998 ob 12.55. Žarišče je bilo na območju Krnskega pogorja. Magnituda MWA je bila 5,8, jakost pa med VII. in VIII. stopnjo po evropski potresni lestvici. Potresu je sledilo še več popotresnih sunkov. Čutili so ga po celotni Sloveniji, najbolj pa na širšem območju Bovca in Kobarida (Bovec, Soča, Kal, Koritnica, Lepena, Log pod Mangrtom, Drežniške Ravne, Magozd, Koseč, Jezerce, Krn, Tolminske Ravne, Čadra itd.), kjer je nastala tudi največja materialna škoda. Neposrednih človeških žrtev ni bilo, posredno pa ena, ranjeni so bili trije prebivalci Lepene. Potres je poškodoval zajetja in vodovodne napeljave ter povzročil spremembe podzemnih voda in s tem velike motnje pri oskrbi s pitno vodo. Veliko lokalnih in nekatere regionalne ceste so postale zaradi skalnih podorov, zemeljskih plazov in poškodb cestišča in mostov začasno neprevozne. Zaradi preobremenjenosti so bile nekaj ur pretrgane tudi javne telefonske zveze.

Skupna materialna škoda je znašala približno sedem milijard tolarjev.

Uprava RS za geofiziko (URSG) je Centru za obveščanje Uprave RS za zaščito in reševanje (CORS) posredovala prvo ustno poročilo o potresu ob 13. uri in 15 minut (javnost je bila obveščena o potresu po radiu in televiziji kako uro po dogodku, a s sklicevanjem na italijanske vire). Takoj po potresu so prebivalci množično klicali številko 112 (CORS). Ta plaz se je umiril šele po 20. uri tega dne. Centri prvo uro po potresu zahtevanih informacij niso mogli posredovati, saj jih niso imeli, takoj pa so začeli sistematično zbirati podatke za vso Slovenijo.

V vseh prizadetih občinah so bili takoj po potresu aktivirani štabi, enote in službe Civilne zaščite (CZ), gasilske enote, Gorska reševalna služba in druge sile za zaščito, reševanje in pomoč. Štabi CZ v prizadetih občinah so se samoiniciativno zbrali takoj po potresu, štab CZ za severno Primorsko in štab CZ RS pa sta začela delovati ob 14. uri. Na svojo pobudo so se zbirali tudi gasilci, gorski reševalci, pripadniki posameznih enot CZ ipd. Pri zagotavljanju najnujnejših življenjskih pogojev na ogroženem območju je vsak dan sode-

* prof. dr., Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo, Aškerčeva 2, Ljubljana

** mag., Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo, Aškerčeva 2, Ljubljana

*** Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo, Aškerčeva 2, Ljubljana

lovalo 350 do 400 pripadnikov CZ, gasilcev in drugih. Vseh je bilo 1672. Do 22. aprila, ko njihova pomoč ni bila več nujno potrebna, so delali osem do 16 ur na dan. Na Bovškem je sodelovalo tudi 32 pripadnikov Slovenske vojske. Uprava RS za zaščito in reševanje je drugi dan po potresu organizirala delo državne komisije za oceno poškodovanosti in uporabnosti gradbenih objektov, 14. aprila pa v Kobaridu izpostavilo državnega logističnega središča. Komisija je pregledala 952 objektov in jih 311 ocenila kot neprimerne za bivanje (označeni z rumenimi in rdečimi oznakami). Prebivalcem, ki so ostali brez domov, je bilo zagotovljeno bivanje v bivalnikih ali kje drugje. Do 22. aprila 1998 so bili zagotovljeni osnovni življenjski pogoji vsem ogroženim prebivalcem.

V prvih urah po potresu so občinski štabi CZ organizirali ogled prizadetih območij in ukrepali glede na razmere (evakuacija iz poškodovanih zgradb, začasna nastanitve, prva pomoč, oskrba z vodo ipd.). Na ta način je bilo poskrbljeno za vse prizadete prebivalce. Vlada jim je takoj po potresu dodelila tudi finančno pomoč.

Tako je bilo opisano dogajanje predstavljeno v poročilih štabov CZ, Uprave RS za zaščito in reševanje in v drugih uradnih virih.

Množični mediji so predvsem v prvih dneh in ob obletnici precej poročali o dogodku in pozneje o obnovi, predvsem z njo povezanih problemih. Cilj obnove je bil sicer dobronameren – obnoviti objekte tako, da bodo zdržali prihodnje potrese – ni pa bil zadovoljivo predstavljen njen potek, kar je skupaj z različnimi pomanjkljivostmi administrativne in drugačne narave (počasnost in dolgotrajnost postopkov) povzročalo med ljudmi nejevoljo.

Omenimo še, da je bilo v Posočju sklenjenih le malo protipotresnih zavarovanj.

Psihološki vidiki potresov

Potresi, v zadnjem letu je bilo po svetu kar nekaj zelo hudih (Turčija, Grčija, Tajvan in Kitajska), ne povzročajo le grotne škode, smrti in telesnih poškodb, ampak vplivajo tudi na počutje ljudi. O tem poročamo v posebnem prispevku (Repovš, Šešok, Polič, 1999). Pomemben vidik dogajanja je vedenje ogroženih ljudi ter njihova zaznava razmer. O tem smo v reviji že pisali (Polič in sod., 1996), danes pa dodajamo nekaj novih informacij in poročilo o ugotovitvah o dogajanju v Posočju.

Raziskovalci ugotavljajo, da so prebivalci slabo pripravljani na potres, ali da se nanj celo ne pripravljajo. Veliko ljudi meni, da se sploh nič ne da narediti. Tako je menilo 41 % 1450 anketiranih prebivalcev Los Angelesa v Turnerjevi raziskavi (po Palmu in Hodgsonu, 1992). Drugi so se zavedali pomena protipotresne gradnje, usposabljanja ipd. V novejši raziskavi Palma in Hodgsona so razmere ostale nespremenjene. Le 10 % vprašanih prebivalcev se je kakorkoli pripravilo na to, da bi zmanjšalo nevarnost potresa. V drugih raziskavah, o katerih poročata, se je pripravljenost zvajala predvsem na ugotavljanje kaj naj ob potresu počno (25 do 31 %), in zbiranje zalog (19 do 28 %), veliko manj pa na zavarovanje (10 do 20 %) in izboljšanje potresne odpornosti stavbe (6 do 17 %). Palm meni, da lahko posameznikovo vedenje najbolje razumemo v sklopu omejitev in možnosti, ki jih postavljajo gospodinjstvo, skupnost in družba, pa tudi politično-gospodarski sistem, kulturni kontekst in poročanje medijev. Čeprav se posameznik morda zaveda nevarnosti in ve, kaj je treba storiti, lahko nima dovolj virov, lahko je veliko administrativnih ovir ipd. Posamezniki se nevarnosti zavedajo v različni meri, odvisno od dolžine bivanja v kraju, izkušenj z grožnjo (ki prispevajo h konkretnosti informacije, zmanjšanju negotovosti, zavedanju nevarnosti in svoje ranljivosti), težo prejšnjih nesreč, količino poročanja v medijih, ukrepov vlade ipd. Da bi posamezniki ukrepali, mo-

rajo svoje znanje prevesti v delovanje. Za to pa je potrebno prepričanje, da sta njihovo življenje in lastnina ogroženi. To ni toliko odvisno od demografskih dejavnikov kot od virov, ki so na voljo, in intelektualnih zmožnosti ter nekaterih osebnostnih dejavnikov, predvsem pa tega, koliko se potresa zavedajo v primerjavi z drugimi nevarnostmi.

Zanimivo je vprašanje protipotresnega zavarovanja, ki ga je v ZDA možno skleniti že od leta 1916. Na potresnih območjih se je zavarovalo le okoli 15 % gospodinjstev. Ta odločitev je odvisna od dejavnikov, ki smo jih že našli. Ljudje se pogosto ne pripravijo na nevarnost, ker računajo na pomoč države.

Težave po potresu so pogosto prej posledica neustreznega delovanja državnih ustanov kot pa neustreznega vedenja prizadetih ljudi. Po potresu v Kobeju mestni uradniki niso ljudem nudili ustreznih napotkov (Lerbinger, 1997), mediji pa so več pisali o žrtvah kot pa o praktičnih nasvetih ljudem. Tuja pomoč je zamujala zaradi birokratskih ovir, tuji zdravniki pa niso smeli zdraviti, ker niso imeli japonskih zdravstvenih licenc. Turški raziskovalci (Karanci in Tumer, 1998) so o potresu, ki je bil leta 1995 v Dinaru, poročali o slabi usklajenosti reševalnih dejavnosti in neučinkovitosti lokalne administracije.

V naši raziskavi smo se ukvarjali predvsem z vedenjem ljudi ob potresu in njihovo zaznavo razmer. To smo želeli primerjati z uradnimi poročili, ugotoviti možne neskladnosti, predvsem pa, koliko je bilo vedenje ogroženih smotrno.

Metoda

Udeleženci: V raziskavo je bilo vključenih 152 prebivalcev prizadetih območij, predvsem Bovca, Kobarida in okoliških vasi (Lepena, Soča, Kal Koritnica, Log pod Mangrtom, Drežnica, Drežniške Ravne in Magozd), ter 52 reševalcev, predvsem gasilcev iz Bovca in Kobarida. Med prebivalci je bilo 47,4 % moških in 52,6 % žensk, povprečna starost je bila 47,36 let (15 do 88 let). 34,2 % jih je končalo osnovno šolo, 21,7 % poklicno, 32,9 % srednjo in 11,2 % višjo ali visoko. Med reševalnimi delavci je bilo 83 % moških in 17 % žensk. V povprečju so bili stari 38,2 leti (18 do 65 let). Največ jih je imelo poklicno (41 %) in srednjo izobrazbo (41 %), 8 % jih je končalo osnovno šolo, 10 % pa višjo ali visoko.

Gradivo: Za vsako skupino je bil pripravljen poseben vprašalnik, vendar je bilo veliko postavk v obeh enakih. Vprašanja so bila praviloma zaprtega tipa, razen tistih, ki so se nanašala na početje pred potresom, na zaporedje ukrepov med njim in na govorice. Preostala vprašanja so se nanašala na to, s kom so ob nesreči bili, kaj so občutili in na kaj so mislili, na početje drugih ljudi, na oceno svoje vednosti o ravnanju med potresom, na posledice potresa, početje po njemu, na to, kaj so pogrešali, kdo in kako jih je obveščal, o pravočasnosti in ustreznosti pomoči, o škodi in njeni poravnavi, količini in delitvi pomoči, na to, kaj jih pri obnovi moti, ter na doživljanje po potresu. Pri slednjem smo uporabili še Horowitzovo lestvico vpliva dogodkov, ki meri stresne motnje. Ta del raziskave bo predstavljen posebej.

Postopek: Prebivalci so bili avgusta 1999 individualno anketirani na svojih domovih, reševalni delavci pa so vprašalnike prejeli in jih samostojno izpolnili.

Rezultati in razprava

Prebivalci

Večina prebivalcev (89,5 %) je potres dočakala v hiši v krogu družine (69,7 %), kar je za nedeljo in praznike razumljivo. Veliko (26,3 %) jih je bilo pri kosilu ali pa so sedeli (19,7 %), kuhali (10,5 %), pomivali (6,6 %), gledali TV (7,9 %), ležali (5,9 %) oz. počeli kaj drugega. Potres se je

torej pripetil med povsem običajnimi nedeljskimi dejavnostmi kot popolno presenečenje. Večina ljudi (61,2 %) je takoj vedela, kaj se je zgodilo, nekateri pa sploh ne (13,2 %), drugim se je zdelo, da grmi (3,9 %), da vozi mimo težek tovornjak (3,3 %) ipd. To je bilo najbrž povezano s krajem bivanja in kakovostjo objekta. Misli, ki so jih v tistih trenutkih prevale, so bile zelo različne. Pomislili so na člane družine (12,8 %), smrt (6,4 %), se spraševali, kako hud bo potres (10,4%), oziroma kaj je treba narediti. Upoštevati moramo, da gre za spominjanje dogajanja, da so zato odgovori pod vplivom poznejšega dogajanja, izmenjav izkušenj ipd. in zato ne povsem zanesljiva slika dogajanja in doživljanja. Nudi pa nam njihove obrise, ki so v temeljih skladni s poročili o dogajanju, pa tudi z ugotovitvami drugih raziskav.

Oglejmo si sedaj zaporedje vedenj med potresom. Večina so izpraševanci našli kaka štiri vedenja. Nekateri so najprej stekli ven (31,3 %) oz. ostali, kjer so bili (24 %), vstali (10 %), odpeljali člane družine (10,7 %) ali šli pod podboje (9,3 %). Temu vedenju je sledilo: »stekel ven« (26,2 %), šel v hišo (12,1 %), šel pod podboj/mizo (9,4 %), gledal škodo (10,1 %) ali pa ostal, kjer je bil (8,7 %). Tretji ukrep so predstavljala podobna vedenja: stekel ven (25,2 %), gledal škodo (12,2 %), šel v hišo (19,0 %), šel pogledat po kraju (8,8 %) in se pogovarjal s sosedi (7,5 %). Čeprav se je pojavilo 35 različnih vedenj, pa jih je prevladovalo le nekaj. Povsem razumljivo je, da so ljudje slejkoprej šli iz hiše, le da so nekateri to naredili takoj, drugi pa malo pozneje. V preglednici 1 je zaporedje vedenj jasneje predstavljeno. Našeta niso vsa, ampak le tista, ki so se pojavila več kot desetkrat.

Od tistih, ki so zapustili hišo, so se nekateri bodisi vrnili bodisi se razgledali po kraju, pogledali škodo, se pogovarjali ipd. Vzrok za razlike v vrstnem redu ukrepov je najbrž tudi

to, da so bili ljudje na različne vrste ukrepov različno pozorni in morda nekaterih sploh niso navajali. Ukrepi so se prepletali in veliko prebivalcev je hodilo iz hiše in nazaj vanjo, kar je razumljivo, ni pa (zaradi možnih popotresnih sunkov) vedno varno. V celoti gledano so bili odzivi vendarle povsem normalni in praviloma smotni. Spet velja pripomba, da gre za spominjanje, obremenjeno z različnimi vplivi; zato ti odgovori včasih več povedo o tem, kaj ljudje menijo, da je bilo treba storiti, kot pa kaj so zares naredili.

Razumljivo je, da so se naši anketiranci počutili razmeroma ogrožene, saj so preživeli hude trenutke, marsikateremu se je celo podrl dom. Občutek ogroženosti je bil hujši med prebivalci vasi in med ženskami. Prvi so bili dejansko bolj prizadeti, ženske pa se navadno tudi odzivajo kot bolj ogrožene. Odgovori so bili torej pričakovani.

Med potresom so anketiranci občutili predvsem presenečenje, nemoč in strah. Prebivalci vasi in ženske ocenjujejo svoja čustva kot močnejša, kar je tudi v skladu z večjim občutkom ogroženosti med potresom.

Pri opisovanju vedenja drugih je slika podobna. Večina ljudi naj bi ob potresu stekla iz stavbe (57,8 %), precej manj naj bi jih stopilo na varno mesto v stavbi (16,2 %), ostali, kjer so bili, (11,6 %) ali počeli kaj drugega. Glede na to, da so stavbe v prizadetih krajih praviloma nižje in jih je sorazmerno lahko hitro zapustiti (v primerjavi s stolpnici), so taki odzivi pričakovani. Po koncu glavnega potresnega sunka pa so si ljudje predvsem ogledovali škodo (34,1 %) in se pogovarjali (71,4 %).

Očitno ljudje svoje znanje o tem, kako ravnati ob potresu, ocenjujejo razmeroma visoko, tisti iz manj prizadetih krajev in tisti z višjo izobrazbo nekaj višje od drugih. Morda na to vplivajo njihove aktualne izkušnje s potresom in dejstvo, da

Preglednica 1. Zaporedja ukrepov med potresom: številke v celici povedo, kolikokrat je dogodek v stolpcu sledil dogodku v vrstici

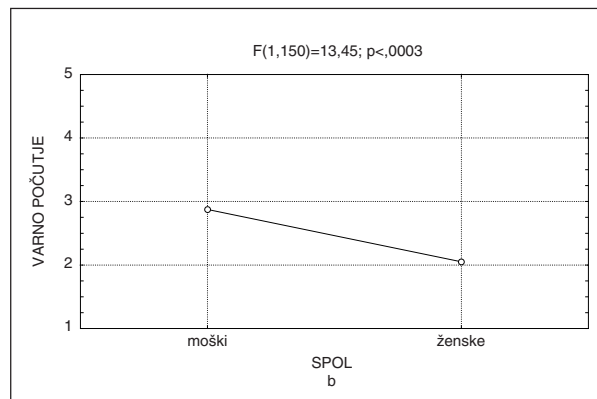
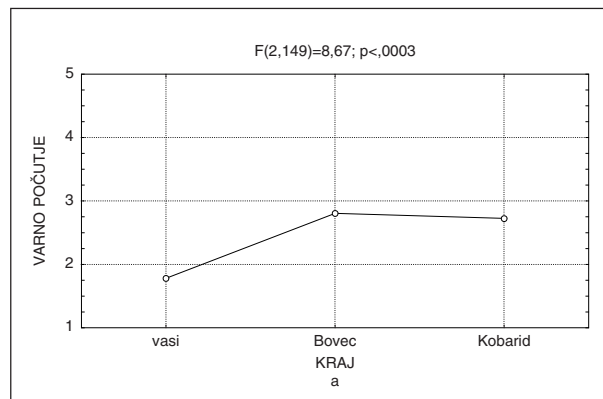
Table 1. Sequences of responses to the earthquake. The numbers in cells are the frequencies of responses in columns which followed the responses in rows

prejšnji ukrep/response	naslednji ukrep																
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1. stekel ven	0	2	6	29	32	4	0	1	1	2	0	24	0	16	1	1	12
2. pod podboj/mizo	17	0	0	1	2	2	0	0	0	1	0	0	6	0	0	0	0
3. v avto	0	0	0	0	2	0	0	0	0	2	1	1	0	1	0	0	0
4. gledal škodo	4	0	2	0	21	1	1	1	4	4	5	5	0	5	4	1	1
5. šel v hišo	2	0	1	21	0	2	4	11	0	15	19	4	0	1	9	3	0
6. odpeljal družino	20	3	1	3	2	0	0	0	2	2	0	0	0	1	0	0	0
7. odklopil elektriko	0	1	0	1	0	0	0	10	1	1	0	1	0	1	1	0	0
8. zaprl plin	1	0	3	1	0	0	6	0	0	3	2	1	0	5	0	1	1
9. pomagal ljudem	0	0	0	0	1	0	0	0	0	2	1	1	0	0	1	0	0
10. vzel oblačila, hrano, odeje	6	0	0	0	2	0	3	6	1	0	0	3	0	2	2	8	0
11. pospravljaj	1	0	0	2	0	0	1	2	3	2	0	1	0	4	4	0	0
12. pogledal po kraju	0	0	1	5	15	0	0	1	0	0	1	0	0	0	3	3	1
13. ostal, kjer je bil	27	3	0	0	0	4	0	0	2	2	2	0	0	1	0	0	0
14. se pogovarjal s sosedi	2	0	1	0	14	0	0	1	1	2	1	4	0	0	1	0	0
15. telefoniral	3	0	2	0	2	0	2	1	0	1	2	1	0	2	0	3	2
16. vzel dokumente, vrednosti	1	0	1	0	0	0	1	0	0	4	1	0	0	2	3	0	0
17. čakal zunaj	0	0	0	0	12	0	0	0	0	1	0	0	0	4	0	0	0
	84	9	18	63	105	13	18	34	15	44	35	46	6	45	29	20	17

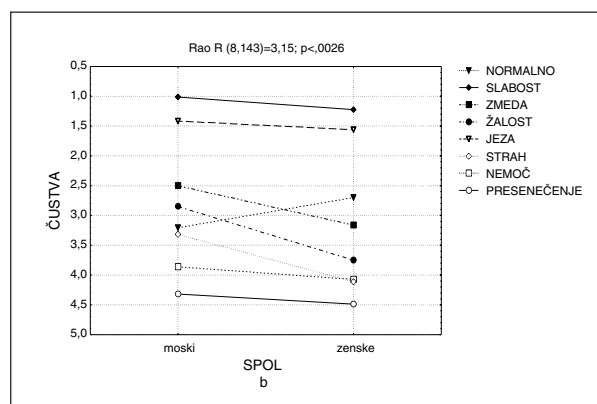
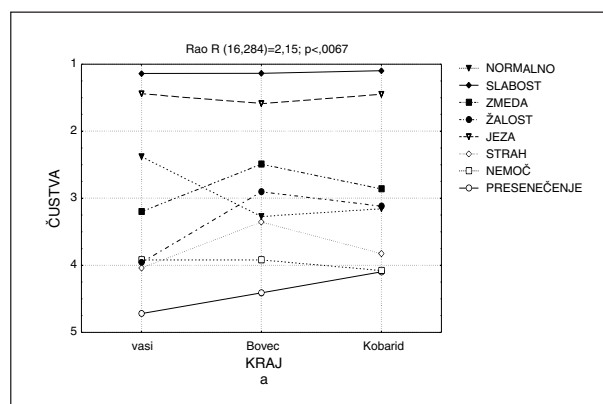
so ga preživeli. Možna slaba stran takega prepričanja pa je, da bodo manj pripravljeni sprejemati različne napotke.

Omenili smo že, da je bila materialna škoda na objektih precejšnja. Le 34,2 % anketiranih v hiši oz. stanovanju ni imelo škode, ali pa je bila ta neznatna. Poškodovane, a še primerne za stanovanje, so bile zgradbe pri 31,6 % anketiranih, hudo poškodovane in začasno neuporabne za bivanje pri 21,7 % in uničene pri 12,5 %. Razumljivo je, da je noč po potresu zato prebilo doma le 50 % anketiranih, 25,7 % pri sorodnikih in znancih, 12,5 % v zasilnem bivališču, 6,6 % v avtu, 3,3 % na prostem, preostali pa drugje. Razumljivo je tudi, da jih je le 59,2 % ponoči spalo, drugi pa so bedeli in

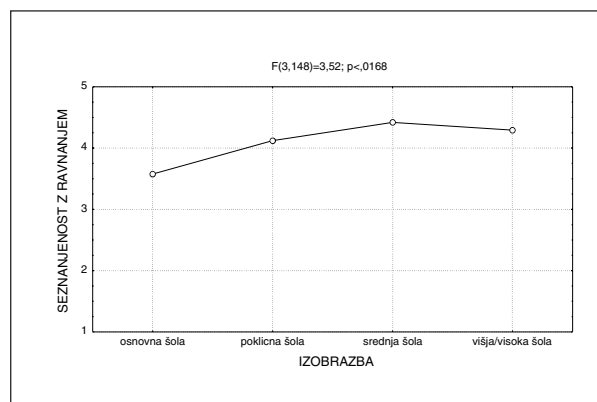
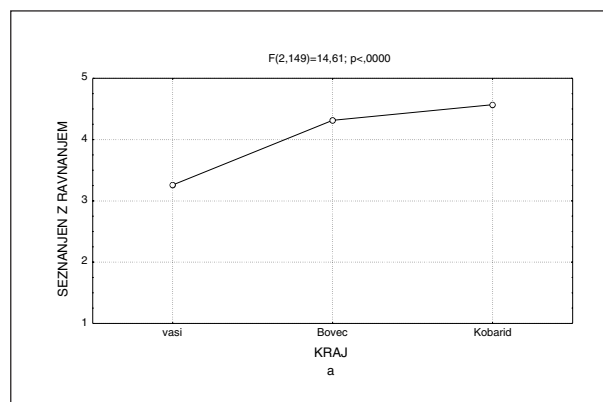
premišljevali (24,3 %), se pogovarjali (8,5 %) ali počeli kaj drugega. Po tako hudi preizkušnji, posebej še ob hudo poškodovanih domovih, spanec ne pride zlahka. Po potresu seveda primanjkuje mnogo stvari. Anketirani so predvsem poročali o pomanjkanju vode (21,7 %), težavah s prevoznostjo cest (17,8 %), prenočiščem (13,8 %), kopalnico (13,2 %), telefonom (12,5 %), obveščanjem o potresu (12,5 %), težavah s spremljanjem TV in radia (9,9 %), veliko manj pa o drugih problemih. Od teh so za najresnejšo težavo (kar nekaj jih je to najbolj motilo) ocenili pomanjkanje toaletnih prostorov (povprečna ocena na petstopenjski lestvici 4,3) ter težave s prenočiščem (povprečna ocena 4,1), že manj pa

Slika 1. Občutek varnosti glede na kraj (a) in spol (b)
Figure 1. Feeling of safety with regard to place (a) and gender (b)

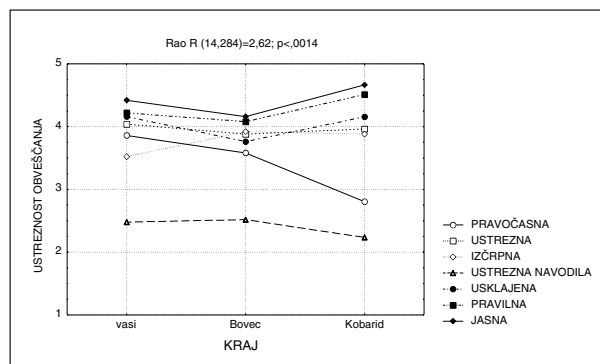
Slika 2. Čustva, ki so jih ljudje doživljali ob potresu, glede na kraj bivanja (a) in spol (b)
Figure 2. Emotions during the earthquake, with regard to place (a) and gender (b)

Slika 3. Mnenje o lastni seznanjenosti o potrebnem ravnanju med potresom glede na kraj (a) in izobrazbo (b)
Figure 3. Assessment of own knowledge of what to do during an earthquake, with regard to place (a) and education (b)

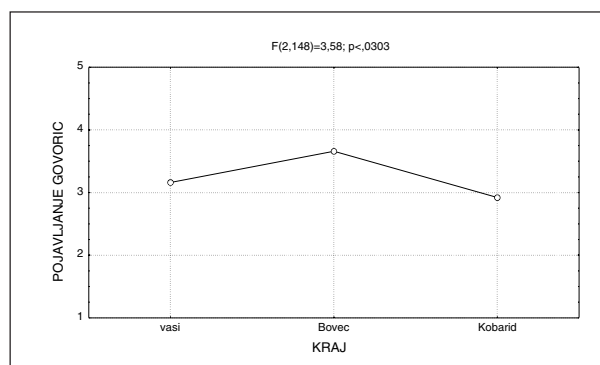
težave z vodo (ocena 3,8) ali prevoznost cest (ocena 3,5). Očitno so ljudje posebno prizadeti pri težavah ali pomanjkanju najbolj osebnih in zasebnih zadev, tesno povezanih z nadzorom nad vsakdanjim življenjem, kot so dom in možnosti, ki jih ponuja.

Ob velikih nesrečah je zelo pomembno pravočasno in ustrezno obveščanje. Zaradi tega je potrebno poznati tudi vire, iz katerih ljudje obvestila črpajo. Od anketiranih je več kot polovica (55,3 %) prva obvestila dobila po državnem radiu, 15,8 % pa po italijanskemu. Nekaj več kot 40 % anketiranih je prva obvestila prejelo osebno: od sorodnikov ali prijateljev, sosedov, gasilcev in članov CZ ter mimoidočih in policije. Če odštejemo gasilce, CZ in policijo (13,3 %), je precejšen del ljudi dobil obvestila po neuradni poti, kar omogoča nastanek in širjenje govoric ter napačnih obvestil. Prav zato je bila relativna zamuda prvega obvestila o dogodku v javnih medijih (pa še ti so se sklicevali na italijanske vire) kritična. Prazen informacijski prostor hitro napolnijo govorice in videli smo, da se je že tako veliko obvestil širilo po neuradnih kanalih. Pomen tega, kdo prvi obvešča, potrjuje tudi nekoliko višja ocena verodostojnosti italijanskega radia (povprečna ocena 4,7) kot slovenskega (ocena 4,6) in domače TV (ocena 4,5). Razmeroma visoke ocene verodostojnosti so dobili tudi drugi, neuradni viri (4,1 do 4,2), zato velja v prihodnje pravočasnemu obveščanju posvetiti večjo pozornost.

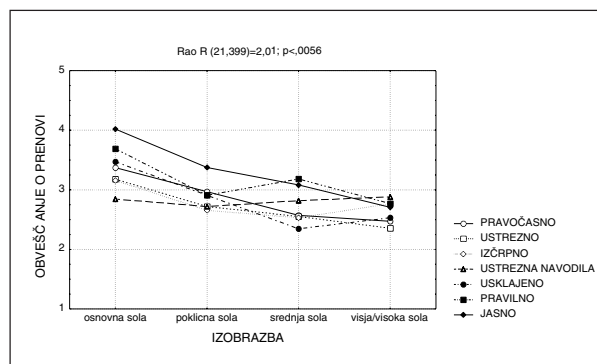
Slika 4. Ustreznost popotresnega obveščanja glede na kraj
Figure 4. Adequacy of post-earthquake informing, with regard to place

Ustreznost popotresnega obveščanja so anketirani ocenili razmeroma pozitivno. Visoko so ocenili predvsem njegovo jasnost (ocena 4,4), pravilnost (ocena 4,3) in usklajenost (ocena 4,0), pogrešali pa so konkretna navodila (ocena 2,4). Slika je podobna tisti, ki jo kažejo raziskave v drugih deželah. Mediji in država ne obveščajo vedno o tistem, kar bi ljudje potrebovali, ampak o tem, kar se zdi pomembno njim. Zaradi tega bi bilo treba podrobneje raziskati, katere informacije so ljudje predvsem potrebovali, pa jih niso dobili.

Slika 5. Ocena pojavljanja govoric
Figure 5. Assessment of the spread of rumours

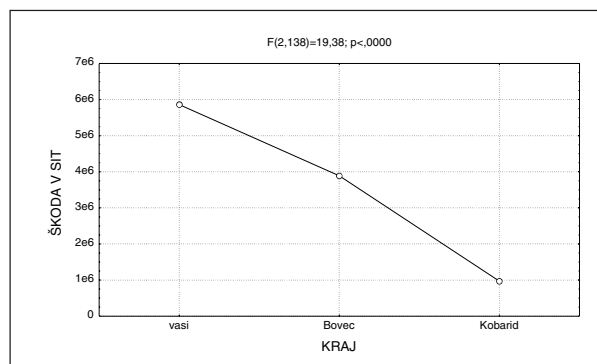
Ocena pojavljanja govoric je bila zmerna. Nekaj bolj pogoste so se zdele prebivalcem Bovca. Kot je navada z govornicami, so skušale zapolniti nejasnosti in negotovost, povezano s potresom. Nanašale so se na možnost novega potresa (»da bo še en hujši potres septembra«, »da bo konec sveta«), na razloge zanj (»da je to kazen božja«, »da delajo jedrske poskuse«, »da je pod zemljo plin«, »da se v Tancovem gradu voja žveplo«, »da je v Lepeni smrdelo po vulkanu«), na posledice (»da je še kdo v ruševinah«, »da se je Krnsko jezero posušilo«, »da je Gorenjska popolnoma porušena«, »da je nekdo umrl, ker mu je strešnik padel na glavo«), možnost napovedi (»da so živali čutile«), prerokbe (»ko se Krn trese, je konec sveta«) ipd. To je običajen pojav med velikimi nesrečami.

Slika 6. Ocena obveščanja o problemih prenove glede na izobrazbo
Figure 6. Assessment of informing on reconstruction problems, according to education level

Obveščanje o problemih prenove so anketiranci ocenili zmerno do precej pozitivno. Višje izobraženi so bili do obveščanja o prenovi bolj kritični. Navodila so ocenjevali kot dokaj jasna in pravilna, menili pa so (posebno nižje izobraženi), da je premalo navodil. Očitno potrebujejo ljudje dokaj konkretne napotke za znanjenje v razmeroma neobičajnih razmerah prenove.

Pomoč gasilcev, CZ in drugih so prizadeti dobili praviloma še isti dan, takoj ali v prvih šestih urah po potresu. Predstavniki občine in države so vzpostavili stik s prebivalci razmeroma precej pozneje. To je pravzaprav razumljivo, saj niso mogli naenkrat obiskati vseh območij, preveč obiskov pa bi bilo tudi motečih, čeprav si ogroženi ljudje morda želijo pozornosti ali vsaj možnosti, da odgovorne opozorijo na svoje težave in potrebe. Pomoč, predvsem gasilcev in CZ, je bila ocenjena zelo visoko (povprečna ocena 4,6), podobno pa

Slika 7. Ocena škode na premoženju, izražena v SIT, glede na kraj bivanja
Figure 7. Estimation of property damage in SIT, according to place of residence

Preglednica 2. Pričakovani in dejanski deleži pomoči pri povrnitvi škode
Table 2. Expected and actually received compensation for damage

VIR	pričakovana pomoč/ expected (%)	prejeta pomoč/ received (%)	razlike difference
zavarovalnica/insurance	1,69	3,58	+1,89
država/state	49,37	44,55	-4,82
občina/municipality	1,39	0,11	-1,28
Rdeči križ/Red Cross	0,38	0	-0,38
Karitas/Karitas	0,38	0,53	+0,15
sam/own	46,65	50,36	+3,71
manjka/deficit	/	0	/

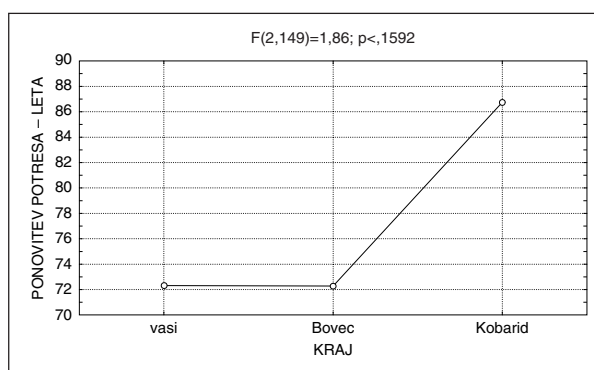
tudi pomoč sosedov in prijateljev (4,3) ter sorodnikov (4,4). Večina anketiranih je menila, da je pomagal, kdor je mogel (77,5 %), le malo pa, da je vsak gledal le nase in na svoje (9,3 %). Večina je tudi menila, da so si ljudje vedno pripravljene pomagati (59,6 %), manj pa, da si pomagajo le ob izjemnih priložnostih (35,8 %) ali da med njimi ni solidarnosti (4 %). Nesreče običajno med ljudmi vzbudijo altruistična čustva in pomoč; tako je bilo tudi v tem primeru.

Škodo, ki so jo utrpeli, so v povprečju ocenili na 3.635.064 SIT (od 0 do 25.000.000 SIT), odvisno od dejanske škode ter želja in prepričanj prizadetih. Poglejmo si, kdo naj bi jim po njihovem mnenju škodo povrnil in kdo jim jo dejansko je (preglednica 2).

Očitno so ljudje dokaj dobro ocenili, odkod bodo dobili pomoč, in koliko bodo morali prispevati sami. Ali je to rezultat dobrega obveščanja, prejšnjih izkušenj ali česa tretjega, bi veljalo še raziskati. Zanimiva je razmeroma majhna pomoč zavarovanja, čeprav zavarovalnica Triglav že nekaj časa ponuja protipotresno zavarovanje. Od anketiranih je bilo zavarovanih 23,0 %, nanovo se jih namerava zavarovati 32,9 %, ne bo pa se jih zavarovalo 44,1 %. Potres je sicer zvečal pripravljenost na zavarovanje, a je ta za tako potresno območje še vedno premajhna. To je morda povezano tudi z oceno, kdaj lahko spet pričakujemo potres. V povprečju ljudje menijo, da v sto letih (mediana), razpon pa znaša od enega do 303 let. Očitno jih 22 let od zadnjega hudega potresa ni dovolj naučilo in deluje mehanizem, znan kot »kockarjeva zmot«. Ker je potres komaj bil, se zdi lep čas ne bo ponovil.

Po pričakovanju se je prebivalcem manj prizadetega Kobarida potres zdel manj verjeten (postavljen v bolj oddaljeno prihodnost) kot prebivalcem vasi in Bovca. Izkušnja nesreče naredi ljudi bolj občutljive za nevarnost, a očitno ne dovolj. Prejšnji potres je bil namreč komaj 22 let pred lanskim.

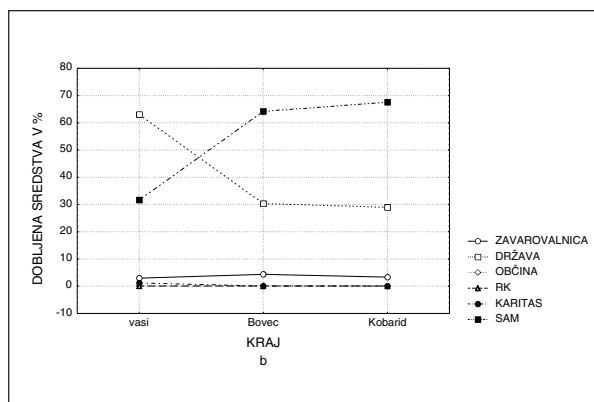
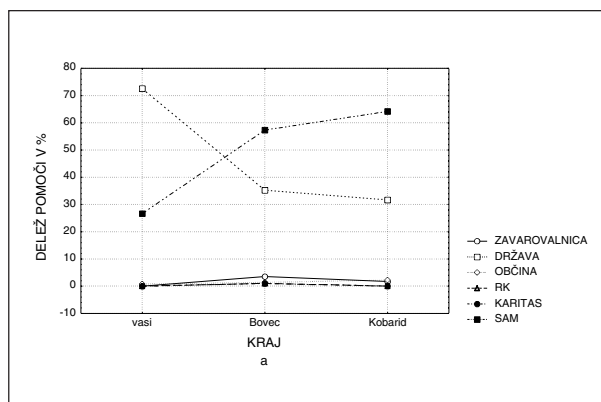
Prebivalci vasi so očitno pričakovali in prejeli več pomoči od države kot prebivalci Bovca in Kobarida. Glede na razmeroma večjo škodo je to razumljivo.

Slika 8. Možnost ponovitve podobnega potresa glede na kraj
Figure 8. Probability of repetition of similar earthquake, according to place

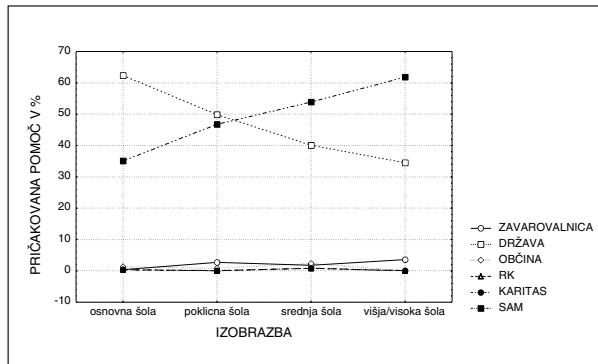
Očitno je, da manj izobraženi pričakujejo več pomoči od države kot bolj izobraženi. To je po eni strani lahko posledica tega, da se slabše znajdejo, po drugi pa morda njihovih slabših materialnih razmer. Pri deležih dobljene pomoči te razlike niso bile statistično pomembne.

Glede pomoči so menili, da je ni bilo dovolj (povprečna ocena 3,25) in da se je delila bolj nepravilno kot ne. Razlike v stališčih glede na kraj in izobrazbo niso bile statistično pomembne. Te ocene so za take razmere dovolj običajne, saj se ljudem vedno zdi, da se zadeva zanje ni pravično iztekla.

Slika 9. Deleži pričakovane (a) in dobljene (b) pomoči glede na kraj
Figure 9. Share of expected and received support according to place

Nepreglednost postopkov, zamude pri reševanju ipd. pa tako vzdušje še podziga.

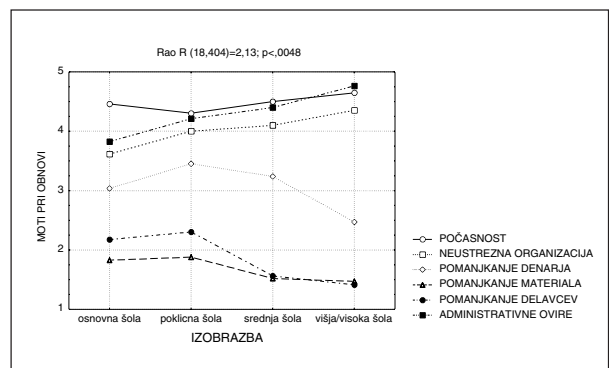

Slika 10. Deleži pričakovane pomoči glede na izobrazbo
Figure 10. Shares of expected support, according to education level

Pri obnovi Posočja so anketirance motili predvsem počasnost postopkov, administrativne ovire in neustrezna organiziranost. Bolj izobraženi so bili do tega bolj kritični. Taka kritika se je v javnosti precej pojavljala. Po eni strani odraža razmere, po drugi pa je tudi res, da množični mediji s svojim poročanjem oblikujejo stališča.

Reševalci

Splošna slika potresa, kot jo ponujajo reševalci, ni bistveno drugačna od pravkar predstavljene. Zaradi tega se bomo tu lotili le tistih vprašanj, ki se nanašajo na njihovo reševalno vlogo in delo. Četrtno (26,9 %) so mobilizirali takoj po

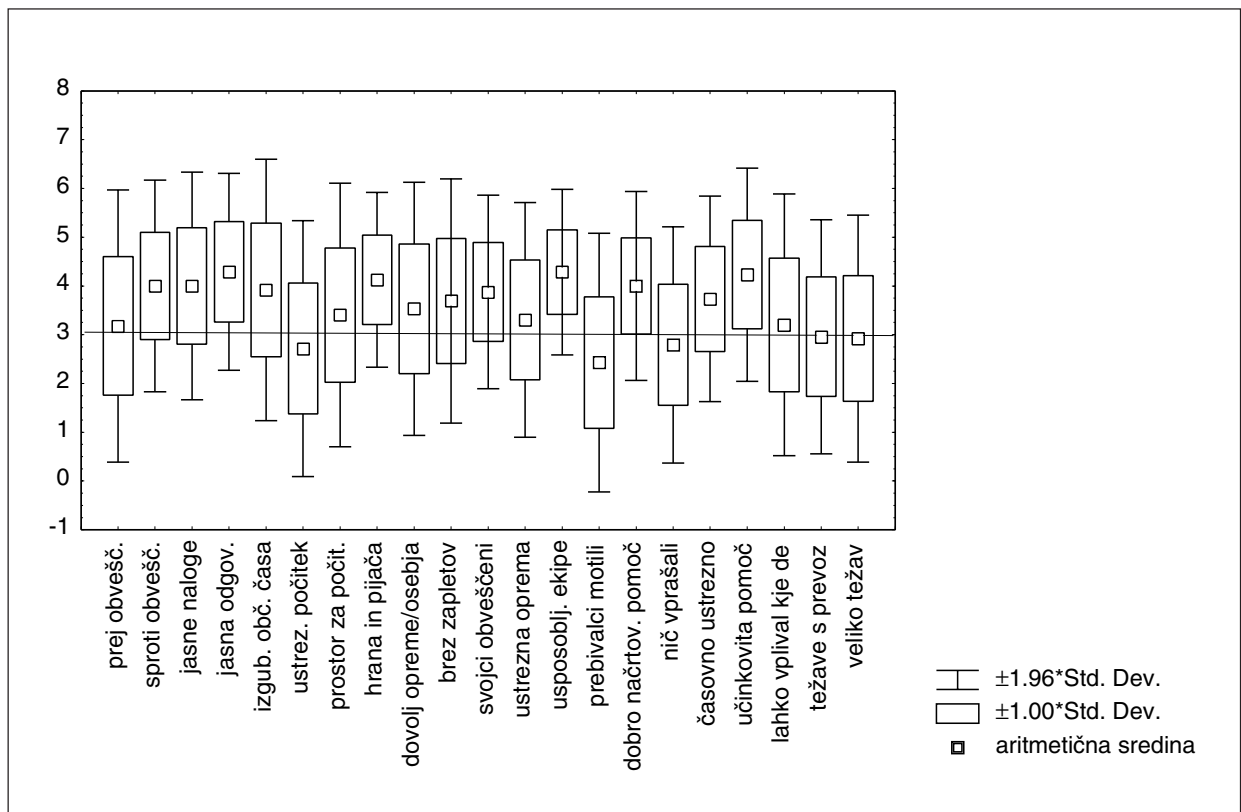

Slika 11. Zaznava motenj pri obnovi glede na izobrazbo
Figure 11. Detection of factors hindering reconstruction, according to education level

prvem potresnem sunku, večino preostalih še isti dan, 19,2 % pa je bilo prostovoljcev. To je povsem v skladu z drugimi podatki in kaže sliko dobre in učinkovite organiziranosti. Obveščeni so bili predvsem osebno (26,9 %) ali po telefonu (25 %) oz. na drug način ali pa so se javili samoiniciativno. Pri pomoči so sodelovali v povprečju 8,28 dni.

Reševalci so razmeroma visoko ocenili učinkovitost pomoči po potresu, sprotno obveščeno o poteku dela, jasno opredeljene naloge in odgovornost, usposobljenost ekip, delno pa so pogrješali reden in dovolj pogost počitek, dodeljevanje nalog ne da bi jih vprašali, težave s prevozom ipd. Reševanje je bilo v njihovih očeh torej dobro organizirano in učinkovito ter naporno. Ljudje so izgubljali občutek za čas, kar je morda vplivalo na oceno ustreznosti počitka.

Najvišjo povprečno oceno pomoči so anketiranci dali gasilcem (4,9), kar je razumljivo, saj gre predvsem za njih same.

Slika 12. Mnenje o različnih vidikih pomoči med potresom
Figure 12. Evaluation of different aspects of post-earthquake assistance

Razmeroma visoko so ocenili tudi druge, razen morda Slovenske vojske, ki pa je bila tako ali tako le malo na terenu. Ocenili so, da so si ljudje precej pomagali med seboj (povprečna ocena 3,6), da so jih prebivalci sprejeli zelo odprto (ocena 4,4) in da je bilo sodelovanje ljudi zelo dobro (ocena 4,0). To je značilna ocena takih razmer, saj začnejo v primeru nesreče delovati t. i. zasilne norme, ki zahtevajo medsebojno pomoč.

Sklep

V raziskavi smo ugotovili, da je bilo vedenje prizadetih ljudi razumno in prilagojeno razmeram, ocena razmer pa dokaj verodostojna. Nakazujejo se možnosti posredovanja, ki bi ob prihodnjih nesrečah lahko razmere vsaj ublažile, predvsem hitreje in bolj konkretno obveščanje ter zmanjšanje administrativnih ovir. Verjetno bi veljalo opozoriti na nekatere nejasnosti v razmerju med državo in lokalnimi skupnost-

mi glede delitve odgovornosti in vloge pri usklajevanju. To v vprašalniku ni bilo zajeto, pokazalo pa se je ob obiskih ogroženih območij.

Literatura

1. Informacija o potresu, ki je 12. 4. 1998 prizadel severozahodno Slovenijo, Ljubljana, URSZR
2. Karanci, N., Tumer, F. (1999). October, 1995 Dinar Earthquake: A Case Study from Turkey, referat na konferenci o nesrečah na področju Alp, Grenoble
3. Lerbinger, O. (1997). The Crisis Manager, Mahwah: LEA
4. Palm, R., Hodgson, M. E. (1992). After a California Earthquake, Chicago: The University of Chicago Press
5. Polič, M., Zabukovec, V., Tušak, M., Kline, M. (1996) Opozarjanje na nevarnost potresa, Ujma, 10, 10, 177–183
6. Poročilo o odpravljanju posledic potresa, ki je 12. aprila 1998 prizadel severozahodno Slovenijo, Ljubljana: URSZR
7. Poročilo »Potres Posočje – april 98«, Nova Gorica: Štab CZ za Severno Primorsko regijo

Ljudje so povedali

Tomaž Tišler*

Julija 1999 sem na popotresnem območju v Posočju opravil več kot 150 anket o psiholoških vidikih potresa 1998. Pogovarjal sem se z veliko ljudmi vseh starosti, poklicev, obeh spolov. Slišal sem mnogo zgodb, različnih interpretacij istih dogodkov, zvedel za številne težave in povsem osebne težave. Počasi sem si oblikoval podobo o tem, kaj je potres in kakšne posledice ima za ljudi. Veliko mojih ugotovitev presega okvir ankete, ki sem jo opravil, in jih v rezultatih ni moč najti.

Ljudje, ki so dovolj stari, da se spomnijo potresa iz leta 1976, dokaj dobro vedo, kako se je treba ob potresu obnašati. Ti so večinoma tudi takoj ob sunku vedeli, da gre za potres. Večina jih je poročala, da je bil ta potres nekako drugačen, krajši in močnejši, predvsem pa hiš ni stresal sem ter tja, temveč jih je metal v zrak. Po potresu iz 1976. leta so bili prebivalci obveščeni o tem, kako naj se obnašajo med sunkom, nekateri se tudi še spomnijo vaj, ki so se jih udeleževali po potresu. Pravijo, da vedo, da med sunkom ni varno teči iz stavb, vendar so ob potresu aprila 1998 čutili »neke vrste nagon«, ki jih je kljub vsemu znanju silil, da čimprej stečejo iz stavb, v katerih so se počutili ujete kot v kletki ali celo v grobu. Veliko jih je steklo ven, ne da bi ugasnili plina na štedilniku, poleg katerega so stali, ne da bi poskrbeli za bližnje. Mnogo je bilo tudi primerov, ko so ljudje želeli steči ven, pa se zaradi tresenja vrata niso odprla ali pa jih je tako premetavalo, da preprosto niso mogli hoditi. V enem primeru je družina tako obtičala pred zablokiranimi vrati, medtem pa se je zunaj, prav na mesto, kamor bi se umikali od hiše, zrušil dimnik.

Po potresu jih veliko ni upalo v hiše. Zelo dobrodošli so bili na primer dežni plašči, ki so jih delili v Drežnici. Ljudje so se tudi zelo razveselili zabojnikov, da so lahko v njih vsaj mirno spali. Večina jih je sicer na svojo odgovornost dneve preživljala v hišah. Tisti iz najbolj prizadetih krajev (Drežniške Ravne), ki niso upali v hišah niti kuhati, so pohvalili razdeljevanje toplih obrokov, ki je bilo organizirano zanje.

Ljudje v Bovcu pravijo, da je bilo v prvih nekaj dneh po potresu lepo. Tolikšne povezanosti med ljudmi ni bilo ne prej ne pozneje. Podobno so poročali tudi v drugih krajih, a prav v Bovcu najbolj. V manjših vaseh so ljudje tudi sicer bolj povezani med seboj.

Kolikor je stiska ljudi med seboj povezala, jih je razdeljevanje pomoči ponovno odtujilo. Začelo se je s prijavljanjem ali

neprijavljanjem majhne škode, pri čemer so tisti, ki so prijavili sorazmerno majhno škodo, izpadli kot »vojni dobičkarji«. Mnogo nepravilnosti in zato zavisti ter zamer je sprožilo razdeljevanje pomoči. Rdeči križ in Karitas nista bila usklajena, tako da so eni dobivali dvojno pomoč, drugi pa nobene. Ljudje so se tudi pritoževali nad merili za dodelitev pomoči. Še večjo zmedo je povzročila akcija Primorec Primorcu, s katero je bilo nekaterim družinam dodeljenih okrog 300.000 SIT. Spet so jih dobili samo nekateri, podobno je bilo z nekaterimi akcijami ribičev, obrtnikov, lovcev ...

Največji bes med ljudmi je povzročila popotresna obnova. Predvsem jih moti počasnost in slaba organiziranost. V veliko hišah je bilo pet do devet različnih komisij, ki so ocenjevale škodo in zneski so se od prve do zadnje tudi za nekajkrat povečali. Ljudje se zavedajo, da so komisije dobro plačane, in čutijo, da jim odžirajo denar, ki so ga državljani namenili za pomoč Posočju. Vseskozi je čutiti hvaležnost za denarne prispevke drugih državljanov in razočaranje, ker denar ni prispel do cilja. Jezni so, ker je treba za vsako stvar, ki se naredi, večkrat v tehnično pisarno in prositi, vzpodbujati, priganjati ...

Zanimivo je, da je za prebivalce Kobarida potres iz leta 1976 precej hujši kot aprila 1998, zato so me pogosto spraševali, o katerem potresu pravzaprav govorimo. Aprilskega so vedno primerjali s tistim iz leta 1976 in tudi na splošno dosti govorili o njem.

Večina prebivalstva je razočarana zaradi neustreznega poročanja po potresu in tudi pozneje. Takoj po sunku so mediji dokaj zmedeno in nenatančno poročali o kraju in jakosti potresa in prve natančne informacije so prispele iz tujine. Prebivalci Drežniških Ravn so bili ogorčeni, ker so na televiziji predvajali posnetke njihovega kraja in govorili o Bovcu. Zdi se jim, da tudi zaradi tega Bovec obnavljajo, pri njih pa se stvari nikamor ne premaknejo.

V drugih krajih so povedali, da se sunki še kar pojavljajo, a se o njih ne poroča ali pa neustrezno, zaradi turizma, pravijo.

Ljudje so tudi povedali, da je bilo v dnevih pred potresom – tako leta 1998 kot 1976 – nenavadno vroče in soparno. Ta pojav jih veliko povezuje s potresom. Poročajo tudi, da so pred sunkom ptice utihnile.

V ljudeh Bovca in okolice je čutiti strah in grozo, saj se zavedajo, da jih lahko kadarkoli prizadene nov potres. Po tistem 1976 so jim rekli, da se tla sto let ne bodo tresla, sedaj pa »človek nikoli ne ve«. Prav v času, ko sem anketiral po Bovcu, jih je stresel še en močnejši sunek in jih ponovno prestrašil; nekateri so celo spet tekli iz hiš.

* Hlevni vrh 11, Rotve